

Å være eller å bli – det er spørsmålet

Ei sammenligning av verbene VÆRE og BLI i amerikansk og norgensisk

Ragnhild Eik og Anu Laanemets

Artikkelen undersøker bruken av verbene VÆRE og BLI sammen med predikatene *født*, *konfirmert* og *gift* i norsk talt i Amerika sammenlignet med norsk talt i Norge. Datamaterialet er hentet fra korpusene CANS og LIA norsk. Studien tar utgangspunkt i tidligere studier av amerikansk (Kühl 2018, Kühl og Heegård Petersen 2017) som viser at VÆRE i noen grad har tatt over for BLI med disse predikatene, trolig på grunn av kontakten med engelsk. Noe overraskende finner vi at vi ikke kan trekke samme konklusjoner for amerikansk. Grunnen er at fordelingen til VÆRE og BLI i norsk talt i Norge viser seg å være annerledes enn først antatt og også annerledes enn i dansk. Dermed kan vi heller ikke konkludere med at man i amerikansk bruker VÆRE der man i norgensisk ville brukt BLI.

Stikkord: amerikansk; norsk; være; bli; aspekt; overgangspartisipper

1 Innledning¹

I skandinavisk talt i Skandinavia uttrykker verbene VÆRE og BLI gjerne et skille mellom en tilstand og en overgang i setninger som i (1a-b).

- (1) a. jeg er gift *tilstand*
 b. jeg ble gift *overgang*

Tidligere studier av arvespråkene amerikadansk (Kühl 2018, Kühl og Heegård Petersen 2017) og amerikavensk (Larsson, Tingsell og Andréasson 2015, Hasselmo 2005) viser derimot at VÆRE i noen grad også blir brukt for å uttrykke overganger, på bekostning av BLI, som i (2a), eller en morfologisk passiv, som i (2b).^{2,3}

- (2) a. Dansk i Amerika
 vi *var gift* i 1906 og vi var gift for halvtreds år.
 (Kühl og Heegård Petersen 2017, 231)
- b. Svensk i Amerika
 De *var byggd* här så vi kunde ha en präst ifrån Sverje.
 (Larsson m.fl. 2015, 378)

Kontekstene i (2a) og (2b) indikerer at det trolig er snakk om overganger, men likevel er verbet VÆRE brukt. Denne utvidede bruken av VÆRE har blitt satt i sammenheng med kontakten med engelsk, etter som engelsk ikke skiller mellom tilstands- og overgangslesninger på samme måte som de skandinaviske språkene.⁴ (2b) kan dermed sam-

¹ Takk til deltakere på LIA- og AcqVA-seminarene for innspill. Vi takker også to anonyme fagfeller for konstruktive forslag.

² «De» i eksempel (2b) er gjengitt som hos Larsson m.fl. (2015), som oversetter det til engelsk med 'it'.

³ Hasselmo (2005, 2133) skildrer utvidet bruk av VÆRE som en generell tendens i amerikaskandinavisk, men ser ut til å basere seg først og fremst på svenske data.

⁴ Engelsk danner generelt passiv med bøyingsformer av *be* både for tilstander og overganger. For overgangslesninger er det imidlertid også mulig å danne passiv

menlignes med den engelske oversettelsen i (3), der ei bøyingsform av *be* ‘være’ er det naturlige valget.

- (3) *It was built* here so that we could have a pastor from Sweden
(oversettelse fra Larsson m.fl. 2015)

Lignende eksempler der VÆRE blir brukt med overgangslesning, finnes også i amerikanorsk som eksemplifisert i (4).

- (4) Norsk i Amerika
Å nei nei jeg *var konfirmert* på engelsk jeg
(CANS)

Derfor undersøker vi i denne artikkelen i hvilken grad en lignende tendens som den man finner i dansk og svensk talt i Amerika, også finnes i norsk talt i Amerika. Vi undersøker altså følgende hypotese:

- (5) *Hypotese*: Talere av amerikanorsk bruker VÆRE i kontekster der man i norgensorsk ville forvente BLI.

Om hypotesen viser seg å stemme, kan man videre undersøke om endringa i amerikanorsk kan skyldes påvirkning fra engelsk.

For å undersøke hypotesen i (5) har vi sammenlignet datamateriale fra *CANS – amerikanordisk talespråkskorpus*, v.2.0 (Johannessen 2015) og *LIA norsk – korpus av eldre dialektopptak*. Vi har brukt det eldre norske dialektmaterialet (dvs. LIA) som sammenligningsgrunnlag (‘*baseline*’), ettersom dette ligger nærmere det talemålet som ble snakket av de norske utvandrerne til Amerika. På den måten er det mulig å belyse om eventuelle særegenheter i det amerikanorske materialet skyldes endringer som har skjedd i den amerikanorske varianten, eller om det er særtrekk som er nedarvet fra eldre norske dia-

med *get* i visse kontekster, e.g. *we got married in June* ‘vi ble gift/giftet oss i juni’, og *he got hit by a car* ‘han ble truffet av en bil’ (se f.eks. Aarts 2014, våre eksempler). Den engelske *get*-konstruksjonen har et mer avgrenset bruksområde enn den norske *bli*-konstruksjonen, jf. *barnet ble født i juni - the child was/*got born in June*.

lekter, se e.g. Lykkes (2020, 100–102) diskusjon om hva som bør være *baseline* i undersøkelser av endringer i arvespråk generelt og i amerikansk spesielt.

Undersøkelsen vår tar utgangspunkt i designet i Kühls (2018) studie av dansk i Danmark og Amerika. På samme måte som Kühl (2018) avgrensner vi undersøkelsen til verbene *VÆRE* og *BLI* sammen med de biografiske overgangspredikatene *født*, *konfirmert* og *gift*. Ved å velge ut de samme predikatene som Kühl (2018) kan vi også sammenligne resultatene våre fra norsk med de danske resultatene. Vi har likevel gjort visse endringer sammenlignet med det danske designet, som vi gjør rede for i del 4.1.

Som det vil komme fram av denne artikkelen, ga studien vår et noe overraskende resultat: Vi kan ikke konkludere med at det er utvidet bruk av *VÆRE* på bekostning av *BLI* i amerikansk sammenlignet med norsk i Norge. Grunnen er at distribusjonen til *VÆRE* og *BLI* i amerikansk (CANS) faktisk viser seg å være nokså lik distribusjonen til *VÆRE* og *BLI* i eldre norsk i Norge (LIA), som igjen er annerledes enn det vi forventet basert på eksisterende skildringer av moderne norsk, og også annerledes enn i dansk.

Artikkelen er strukturert på følgende måte: Vi starter med å presentere Kühls (2018) studie av dansk i del 2. Deretter, i del 3, ser vi på hva grammatikkene skriver om bruken av *VÆRE* og *BLI* i norsk i Norge. Resultatene av vår studie presenteres i del 4 hvor vi legger fram både kvantitative (4.3) og kvalitative (4.4) analyser. I del 5 følger en sammenligning av norsk og dansk fulgt av en generell diskusjon og konklusjon i del 6.

2 Kühls (2018) studie av dansk i Danmark og Amerika

Kühl (2018) undersøker bruken av *var/blev* + *født/konfirmeret/gift* i dansk talt i Danmark sammenlignet med dansk talt i Nord-Amerika. Kühls avgrensning er basert på resultater fra Kühl og Heegård Petersen (2017), som fant at det først og fremst er med disse predikatene *VÆRE* blir brukt på uventet vis i dansk talt i Nord-Amerika. Kühl og Heegård Petersen (2017) fant også at uventet bruk av *VÆRE* kun forekom

i preteritum. Kühl (2018) avgrensner derfor undersøkelsen sin til disse formene, men utvider studien sin til et større datamateriale. Hun sammenligner data fra LANCHART (moderne dansk talespråk i Danmark) og Corpus of North American Danish (dansk talt i Nord-Amerika, heretter CoNAmDa).

Kühl finner at korpuset for amerikadansk har en høyere andel *var* + *født/konfirmeret/gift* enn korpuset for moderne danmarksdansk. Motsatt har korpuset for moderne dansk en høyere andel *blev* + *født/konfirmeret/gift* enn korpuset for amerikadansk. Disse forskyvingene indikerer at *var* kan ha tatt over noen bruksområder for *blev* i amerikadansk sammenlignet med danmarksdansk. Kühl finner også variasjon mellom de ulike predikatene: Mens det er store forskjeller i de to korpusene for *født* og *konfirmeret*, er forskjellene små for *gift*.

Kühl undersøker også konteksten for de ulike ytringene for å se om *var* blir brukt med overgangslesning i amerikadansk, noe som ville være uventet basert på danmarksdansk. Skillet mellom tilstand og overgang kommer blant annet fram gjennom ulike typer adverbialer, som viser om det dreier seg om et konkret tidspunkt (f.eks. et bryllup) eller en lengre periode (f.eks. et ekteskap). Resultatene fra denne kvalitative delen av undersøkelsen peker i samme retning som de kvantitative resultatene, men nyanserer bildet noe: Med *var/blev født* er mange av eksemplene i CoNAmDa tvetydige mellom lesninger som indikerer tilstand og overgang. Kühl argumenterer her for at det har utviklet seg ulike preferanser, slik at amerikadansk ser ut til å foretrekke *var født*, mens danmarksdansk ser ut til å foretrekke *blev født*, selv om begge valg kan være mulige. Med *var/blev konfirmeret* og *var/blev gift* finner Kühl derimot flere eksempler der amerikadansk bruker *var* selv når *blev* er eneste naturlige valg i danmarksdansk. Kühl konkluderer derfor med at amerikadansk og danmarksdansk i visse tilfeller har utviklet ulike preferanser (dvs. med *født*), mens det i andre tilfeller har skjedd semantiske og grammatiske endringer (dvs. med *gift* og *konfirmeret*).

3 Vekslinga mellom VÆRE og BLI i norsk i Norge

Før vi gjør rede for datamaterialet og designet for vår undersøkelse, ser vi nærmere på det som er skrevet om fordelinga av VÆRE og BLI i norsk i Norge. Vekslinga mellom VÆRE og BLI blir hovedsakelig tatt opp i sammenheng med predikativer og perifrastisk passiv. Vi har konsultert flere grammatikker (Aasen [1864]1965, Beito 1986, Golden m.fl. 1998, Lie 2003, Kulbrandstad og Kinn 2016), men beskrivelsene er sparsomme og overlapper i det store og hele med det som står i Norsk referansegrammatikk (Faarlund m.fl. 1997). Derfor konsentrerer vi oss i det følgende om det som står der.

Om predikativer skriver Faarlund m.fl. (1997, 734) at BLI uttrykker begynnelse eller overgang til den tilstanden som predikativet beskriver, jf. *Bøkene blir dyre*. VÆRE har ikke en slik inkoativ eller påbegynnende komponent, og predikatet uttrykker dermed bare den tilstanden som predikativet beskriver, eksemplifisert ved *Bøkene er dyre*.

I sammenheng med passiv skriver de at passiv med VÆRE skiller seg fra passiv med BLI ved at «være-passiven har presens- og preteritumsformer som bare kan uttrykke en varig tilstand eller et resultat, ikke former som kan uttrykke en avgrenset enkelthandling i nåtid eller fortid.» Dette er illustrert ved *Posten blir/ble utdelt av sekretæren*, som er forskjellig fra *Posten er/var utdelt av sekretæren*. Bare den første kan vise til ei enkelthandling avgrenset i tid (Faarlund m.fl. 1997, 525).

Faarlund m.fl. (1997) påpeker dessuten at valget mellom VÆRE og BLI har ulike semantiske konsekvenser i kombinasjon med ulike typer partisipper. For denne artikkelen er det mest relevant å trekke fram partisipper av overgangsverb, hvor de skriver at VÆRE-passiven kan brukes for å «fokusere på den tilstanden som er et resultat av verbalhandlinga, eller på selve den handlinga som fører fram til tilstanden» (Faarlund m.fl. 1997, 525). Dette blir illustrert med *Veien er åpnet* og *Kjolen er rensset*.

Det er ikke enkelt å hente ut fra disse beskrivelsene nøyaktig hva som skiller VÆRE fra BLI, eller effekten av ulike tempusformer av disse. Det som virker relativt klart, er likevel at VÆRE framhever re-

sultatet eller tilstanden som følger av handlinga, mens BLI framhever selve handlinga.

Formene vi undersøker i denne artikkelen, VÆRE/BLI + *født/konfirmert/gift*, befinner seg i grenselandet mellom passiv og predikativ.⁵ De har til felles at de uttrykker en slags overgang (å komme til live, å bekrefte sin dåpspakt og å inngå et giftemål). Derfor bør vi i utgangspunktet kunne forvente å finne samme bruksmønster med *født*, *konfirmert* og *gift* som med andre overgangspartisipper. På bakgrunn av dette er det også naturlig å anta at *født*, *konfirmert* og *gift*, på samme måte som andre overgangspartisipper, får det vi kan kalle ei resultativ lesning eller tilstandslesning sammen med VÆRE og det vi kan kalle ei punktuell lesning eller overgangslesning sammen med BLI.

Skillet mellom tilstandslesning og overgangslesning kommer også fram gjennom adverbialene som er brukt. Når adverbialet viser til et spesifikt tidspunkt eller sted for handlinga, er det gjerne snakk om en overgang og ikke en tilstand. Slike adverbialer vil derfor typisk brukes sammen med BLI (jf. *Vi ble gift i Sverige* ≠ *Vi var gift i Sverige*). Durative tidsadverbialer understreker derimot handlingas eller tilstandens varighet, og kombineres derfor typisk med VÆRE (*Vi var gift i fire år*/**Vi ble gift i fire år*).

⁵ Ifølge Faarlund m.fl. (1997, 736) kan man skille passivpartisipp fra partisipp som predikativt adjektiv ved at bare førstnevnte kan brukes med formelt subjekt, jf. *Huset er bygt – Det er bygt eit hus (passiv)*. *Huset er nybygd – *Det er nybygd eit hus (predikativ)*. Noen enkle søk på nett viser at *født*, *konfirmert* og *gift* alle kan (i alle fall i noen grad) brukes med formelt subjekt, jf. *Det ble født 59 234 barn i Norge i 2000* (ssb). *Det ble konfirmert 41 632 unge i Den norske kirke i 2004* (aftenposten). *Det ble gift 24 185 par i 1965* (fvn). For *gift* finner vi riktignok bare ett slikt eksempel, og Faarlund m.fl. (1997, 773) ser ut til å regne *gift* som predikativ når de gir *En måned senere var vi gift* som eksempel på «adjektiv avleidd av perfektum partisipp».

4 Vår undersøkelse

4.1 Framgangsmåte

Undersøkelsen vår av VÆRE og BLI sammen med *født/konfirmert/gift* i amerikanorsk bygger på korpuset *CANS - amerikanordisk tale-språkskorpus*, v.2.0 (Johannessen 2015). Vi har brukt den norske delen, som består av intervjuer og samtaler med 163 amerikanorske informanter fra 44 steder i USA og Canada. Opptakene er hovedsakelig gjort under relativt strukturerte og ensartede feltarbeid i Midt-vesten i USA og i Canada i perioden 2010 til 2016. De eldste informantene var rundt 100 år og den yngste 37 år på opptakstidspunktet. Korpuset består av i alt 660 707 token.

For å sammenligne de amerikanorske bruksmønstrene med norsk talt i Norge har vi brukt *LIA norsk - korpus av eldre dialektopptak*. Korpuset består av opptak med 1374 informanter fra 226 steder i Norge, i alt 3 481 547 token. Opptakene i LIA-korpuset er gjort til ulike tider og med ulikt formål, og informantenes fødselsår varierer fra midten av 1800-tallet til midten av 1900-tallet.

Som nevnt er det en fordel med LIA at materialet her er nærmere det talemålet som de norske innvandrerne snakket da de dro til Amerika. Dette gir dermed et sammenligningsgrunnlag for å se om det har skjedd endringer i amerikanorsk etter utvandringa til Amerika.

Vi har søkt i hele LIA-korpuset og ikke avgrenset søkene til spesifikke områder. På denne måten representerer LIA-informantene ei større geografisk spredning enn den geografiske herkomsten til informantene i *CANS* v.2.0, som i stor grad snakker østlandske dalmål (Johannessen og Salmons 2012, 142). Når vi ikke har gjort geografiske avgrensninger, er det fordi preliminære søk viste at det ville gi altfor få treff. Vi har heller ikke gjort avgrensninger med hensyn til opptakstidspunkt og alder på informantene i LIA-korpuset, noe som innebærer at materialet vårt også inneholder resultater fra noen informanter som er født lenge etter utvandringa til Amerika. Grunnen til at vi ikke har gjort tidsmessige avgrensninger, er at dette er vanskelig og svært tidkrevende å få til med dagens søkegrensesnitt, hvor man foreløpig bare kan velge ut enkeltår og ikke større tidsperioder (se også diskusjon om avgrensningsproblematikk i LIA-korpuset i

Vangsnes og Westergaard, dette volumet). Som det vil komme fram av analysen, gir søkene våre likevel nyttige og interessante resultater.

4.2 Søk

I korpusene søkte vi på formene *føde/konfirmere/gift/gifte*.⁶ Deretter sorterte vi bort irrelevante eksempler og annoterte forekomstene manuelt etter følgende kriterier: type verb (VÆRE eller BLI), tempus, type adverbial (tid, sted, måte, annet). Til forskjell fra Kühl (2018) tok vi med samtlige tempusformer og begrenset oss ikke til preteritum (*var; ble*). Dette gjorde vi for å oppnå et mer helhetlig bilde for norsk, og fordi vi ikke hadde noen grunn til å anta at utfallet for dansk – at uventet bruk av VÆRE kun forekommer i preteritum – nødvendigvis ville gjelde for norsk.

Vi tok stikkprøver av transkripsjonene ved å lytte til en god del eksempler, og sjekket spesielt forekomster av *var* for å forsikre oss om at det faktisk var dette som ble sagt og ikke *vart*.

4.3 Kvantitativ sammenligning

Den overordnede distribusjonen av VÆRE og BLI sammen med de undersøkte predikatene *født, konfirmert* og *gift* viser ikke store forskjeller mellom amerikanorsk og norsk talt i Norge i vårt korpusmateriale (jf. tabell 1).⁷ Andelen av VÆRE er generelt sett høyere enn andelen av BLI i begge korpusene, men her utviser de enkelte predikatene en del variasjon. Slik forekommer *født* i 96 % av tilfellene sammen med VÆRE i CANS-korpuset og tilsvarende 89 % i LIA-korpuset. De tilsvarende tallene for *konfirmert* er 70 % og 58 % i hhv. CANS og LIA, og 74 % og 67 % for *gift*. Vi kan også notere at de relative fre-

⁶ Søkene i CANS ble foretatt i juni 2019 og LIA norsk i november 2019. De eksakte søkestrengene var som følger: [lemma="føde"%c], [lemma="konfirmere"%c], [word="gift"%c] or [word="gifte"%c]. Vi søkte på lemmaene 'føde' og 'konfirmere'. Deretter sorterte vi bort de irrelevante eksemplene. Det viste seg at søk på lemmaet 'gifte' ikke ga oss alle eksempler vi var interessert i, da 'gift' var annotert både som verb-perfektum partisipp og som adjektiv. Derfor søkte vi på ordene 'gift' og 'gifte' og sorterte deretter bort de irrelevante eksemplene.

⁷ Vi har slått sammen BLI og VERTE.

kvensene for VÆRE er litt høyere i amerikansk sammenlignet med norsk talt i Norge.

	<i>CANS</i>	<i>LIA</i>
VÆRE <i>født</i>	96% (N=609)	89% (N=512)
BLI <i>født</i>	4% (N=27)	11% (N=63)
VÆRE <i>konfirmert</i>	70% (N=48)	58% (N=74)
BLI <i>konfirmert</i>	30% (N=21)	42% (N=54)
VÆRE <i>gift</i>	74% (N=236)	67% (N=436)
BLI <i>gift</i>	26% (N=81)	33% (N=214)

Tabell 1. Sammenligning av frekvensene av VÆRE/BLI + partisipp i CANS og LIA

På bakgrunn av disse tallene kan vi ikke på et overordnet plan konkludere med at amerikansk har en markant utvidet bruk av VÆRE sammenlignet med eldre norsk talt i Norge. Forskjellene i det norske materialet er også mye mindre enn forskjellene i det danske materialet, som vil bli sammenlignet i del 5. En nærmere analyse som også tar hensyn til den semantiske konteksten for ytringene, følger i 4.4.

4.4 Kvalitativ sammenligning

For å få et klarere bilde av hva som ligger bak tallene i 4.3, ser vi nå nærmere på enkeltytringene og den semantiske konteksten for disse. Konteksten, uttrykt blant annet med adverbialer for tid og sted, kan vise om taleren snakker om en tilstand eller en overgang. I det følgende tar vi for oss de tre predikatene *født*, *konfirmert* og *gift* hver for seg og sammenligner måten de blir brukt på i de to korpusene, CANS og LIA. Siden vi er interessert i å undersøke tilfeller der VÆRE kan ha tatt over for BLI, fokuserer vi på ytringer med overgangslesning.

4.4.1 født

I CANS, korpuset for amerikanorsk, finner vi flere eksempler på at *VÆRE født* blir brukt sammen med uttrykk som spesifiserer tid og sted for hendelsen, slik at vi får det vi kan kalle ei punktuell lesning eller overgangsledning. Noen eksempler fra CANS er gitt i (6a-c).

- (6) *VÆRE født* i CANS
- han **var født** i enogåtti # i nærheten av # Kodal (still-water_MN_01gm)
 - jeg **var** ikke **født** på gården men jeg # jeg væ- vokste opp der (willmar_MN_01gm)
 - når søster mi **var født** så var # første gangen # mor mi var på hospitalet (westby_WI_01gm)

Disse talerne av amerikanorsk bruker altså *VÆRE* i overgangskontekster. (7a-c) viser imidlertid at vi finner tilsvarende eksempler i LIA, korpuset for eldre norsk.

- (7) *VÆRE født* i LIA
- ja # nittenhundre eg **var fødd** i nittenhundreogein eg (maalselv_uio_0401)
 - eg er denne einaste ## som ikkje er døypt Sandvikskyrkja for # eg **var fødd** på Skansen (bergen_uib_0802)
 - men eg var mykje sjuk når eg **var fødd** så dei hadde presten til meg og døypte meg (lavangen_uit_0502)

For (6a-c) og (7a-c) kunne man kanskje forvente at BLI ville være det naturlige valget, ettersom det her dreier seg om hendelser forankret i tid og sted. (8a-c) og (9a-c) illustrerer også at BLI kan være et naturlig valg i parallelle kontekster som dem vi så over.

- (8) *BLI født* i CANS
- ja oldeforeldre **blei født** i # i Norge ja # ja (fargo_ND_04gm)
 - jeg **ble født** i nittenhundreenogtjue (coon_valley_WI_03gm)
 - ikke morfar # han døde før jeg **ble født** (spokane_WA_05gm)

- (9) BLI *født* i LIA
- eg **vart fødd** i Trondheim i Singsakerbakken (trondheim_uib_1702)
 - e han **blei fødd** i # attenfireogåtti (vadsoe_uit_1602)
 - ho **blei fødd** om natta og så såg # såg jo ikkje eg ho før morgonen (vennesla_uib_0201)

Vi tolker dette som at VÆRE og BLI har overlappende bruk både i amerikansk og norgensorsk. Basert på de kvantitative og kvalitative undersøkelserne her kan vi dermed ikke påvise at VÆRE tar over bruksområder for BLI sammen med *født* i amerikansk sammenlignet med norgensorsk.

At man i en talesituasjon kan veksle mellom VÆRE og BLI, kommer også fram i følgende utdrag fra et av intervjuene i CANS, der vi ser hvordan forskeren fra Norge bruker både *er*, *vart* og *var* når hun intervjuer en eldre mann fra Blair om bakgrunnen hans.⁸

- (10)
- INT: # ok # når **er** du **født** e når **vart** du **født**?
- blair_WI_01gm: når er født?
- INT: ja
- blair_WI_01gm: e v- jeg be- i # i French Creek nedmed Ettrick
- INT: du **ble født** i French Creek
- blair_WI_01gm: ja # ut- utpå en farm

Muligheten for å veksle mellom VÆRE og BLI i moderne norsk stemmer med våre egne intuisjoner og med intuisjonen til andre norsktalende lingvister vi har konsultert. Mange oppfatter faktisk VÆRE som det umarkerte valget i norsk, slik at man helst sier *Jeg er født i...* når man beskriver sitt eget oppkomme, eller eventuelt *Hun var født i...* om det er tale om en avdød person. BLI er også mulig i de

⁸ Vekslinga her, og kanskje spesielt bruken av «vart», kan være akkommodasjon fra intervjuerens side. Denne problemstillinga om tilpasning til informantens språk i CANS er blant annet diskutert i Grimstad (2018, 99–100) og av intervjuerne selv i Johannessen og Salmons (2012, 142).

samme kontekstene, men vektlegger trolig selve hendelsesforløpet i større grad. Som utredninga i del 5 vil vise, er *var født* nokså vanlig i norsk og mye vanligere enn i moderne dansk (se tabell 2 i del 5).

Her er det samtidig verdt å peke på at flere av talerne vi har konsultert, oppfatter eksemplene med *var* i preteritum som unaturlige i tilfeller der man snakker om seg selv, som i (6b) og (7a-c).⁹ Vi kommer ikke til bunns i den eksakte distribusjonen til VÆRE og BLI og ulike tempusformer av disse i denne artikkelen, men kan hende har vi her å gjøre med pågående språkendringer og/eller geografisk variasjon i norsk i Norge, noe vi også vil diskutere kort i del 6.

4.4.2 konfirmert

For *konfirmert* finner vi et lignende mønster som for *født*, nemlig at VÆRE *konfirmert* blir brukt sammen med uttrykk for konkret sted og tidspunkt, som indikerer at vi har ei overgangslesning. Dette er illustrert med amerikanorske eksempler i (11a-c) og med norgenske eksempler i (12a-c).

(11) VÆRE *konfirmert* i CANS

- a. ja jeg **var** # **konfirmert** i kirken i Coon Valley her (coon_valley_WI_17gm)
- b. og det var der som jeg møtte mannen min # for vi gikk til s-
t- e ## barneskole ## om søndag # og vi **var konfirmerte**
der (chicago_IL_01gk)
- c. kanskje han kanskje det var i åtteogførti han **var** # **konfir-**
mert (westby_WI_11gm)

⁹ Noen ytterligere eksempler på denne bruken av *var født* kan kommenteres, her fra LIA-korpuset:

bolsoey_uio_0101 ja eg var fødd i attentreognitti
bolsoey_uio_0102 og eg var fødd i attenseksognitti

Denne samtalen forstås helst som at 1893 er fødselsåret til bolsoey_uio_0101 og 1896 er fødselsåret til bolsoey_uio_0102. Ei alternativ tolkning kunne være at da det ble hhv. 1893 og 1896, var informantene allerede i live, og fødselsåret deres kunne vært f.eks. 1891. Metadata fra korpuset bekrefter imidlertid at den første tolkninga er den riktige, der informantene bruker *var født* selv om de snakker om seg selv.

- (12) *VÆRE konfirmert* i LIA
- så eg for min del **er** både **døpt og konfirmert** i Enebakk kyrkje (fet_uio_0403)
 - ja [latter]nei vi gjekk lenge og las ## i Enge skolehus og så **var** vi **konfirmerte** i Stølekyrkja (etne_ma_01)
 - nei eg var # eg **var konfirmert** i toogtretti og (boemlo_uib_0602)

Igjen finner vi også eksempler der BLI brukes i lignende kontekster i begge korpusene, illustrert i (13a-b) og (14a-b).

- (13) *BLI konfirmert* i CANS
- i det var i det er i S2 hun **ble** e # **konfirmert** og døpt i S2 (harmony_MN_02gk)
 - så da # **ble** han **konfirmert** i ## niogførti trur jeg det var # (westby_WI_11gm)

- (14) *BLI konfirmert* i LIA
- så **vart** eg # **konfirmert** i Lade kyrkje (trondheim_uib_0602)
 - far min d- døydde den sommaren eg **blei konfirmert** og (alta_ntnu_0101)

CANS har i tillegg mange eksempler med *konfirmert* + språk, siden dette er noe talerne blir spurt om. Også i slike kontekster finner vi både *VÆRE* og *BLI*, som illustrert i (15a-b).

- (15) *konfirmert* + språk i CANS
- nei nei nei min e # far **var konfirmert** på norsk (rothsay_MN_01gm)
 - vel de **ble** nå e **konfirmert** på norsk e alle i hop (appleton_MN_01gm)

Disse eksemplene indikerer at *VÆRE konfirmert* brukes med overgangsløsning i begge korpusene. Sett under ett, viser de kvalitative og kvantitative undersøkelsene at vi heller ikke her kan konkludere

med utvidet bruk av VÆRE i amerikanorsk sammenlignet med norge-norsk.

4.4.3 gift

Også med *gift* finner vi eksempler i både CANS og LIA der talerne bruker VÆRE med overgangslesning, som når de uttrykker tid og sted for et giftemål. (16) viser eksempler fra CANS, og (17) viser tilsvarende eksempler fra LIA.

(16) VÆRE *gift* i CANS

- a. de **var gift** i Lillehammer kirke i mai i nittenseksti (spokane_WA_05gm)
- b. så det var der jeg møtte mannen min som man sier og vi **var gift** i den kirken også ## vi **var gift** i ## toogførti (chicago_IL_01gk)
- c. e vi **var gift** i # December # nittito og så gikk vi # i # til Norge og (saskatoon_SK_07gk)

(17) VÆRE *gift* i LIA¹⁰

- a. vi **er gifte** på Loppa men vi **var gifte** på kontoret hos presten (loppa_uit_0401)
- b. og eg **var gift** når eg var i # fem og tjuande året og da var eg to år til fjells etter eg **var gift** og da tok eg k- tok eg tenestejenta mi med meg (lindaas_uib_0202)
- c. ja for at vi **var jo gifte** og # i toogfemti og han han var jo lenge etter det # her (torsken_uit_0201)

Eksemplene i (16) og (17) viser at VÆRE *gift* brukes med overgangslesning i begge korpusene. Samtidig finner vi lignende eksempler med BLI *gift* i begge korpusene, som vist i (18) og (19).

¹⁰ I eksempel (17b) er uttalen av den andre forekomsten av «var gift» uklar, og informanten kan ha sagt «vart».

- (18) BLI *gift* i CANS
- a. ja # og han var den første som # **ble gift** i Coon Valley (westby_WI_02gm)
 - b. arbeidde nede der # og de **ble gift** # i nittenhundreogfjorten (gary_MN_01gm)
- (19) BLI *gift* i LIA
- a. var vel antakeleg frå Laksefjorden for der inne **vart** dei **gifte** (gamvik_uit_0103)
 - b. ja sa han # eg **blei gift** i kyrkja og når det kunne føre med ein s- seg slik ein forbannelse så skal eg ikkje komme der meir (lyngdal_uib_0107)

På samme måte som med *født* og *konfirmert* tolker vi dette som at arbeidsdelinga mellom VÆRE og BLI ikke er kategorisk. Her er det relevant å påpeke at vi også finner flere eksempler på individuell variasjon i materialet. Informanten i (16a) sier også (20).

- (20) da # bestemoren min **blei gift** (spokane_WA_05gm)

Vi finner lignende eksempler på individuell variasjon for alle de tre predikatene.

Det er også verdt å trekke fram at VÆRE *gift* + sted kan brukes for å uttrykke at man lever som gift på et sted, altså med tilstandslesning, illustrert i (21).

- (21) eg har ei dotter som **er** i **gift** i Tyskland (...) og så har eg e ei dotter som **er gift** på Kråkerøy i Fre- med Fredrikstad og dei # borna har lært det (finsland_uio_0201)

Eksemplene i (16a-c) og (17a-c) er ikke av denne typen, men ser virkelig ut til å handle om overganger.

Samlet for *født*, *konfirmert* og *gift* kan vi si at eksemplene som er trukket fram i denne delen, indikerer at VÆRE og BLI har nokså overlappende bruk sammen med disse predikatene, både i amerikanorsk

og i norgenorsk. Sett sammen med den kvantitative sammenligninga i 4.3, kan vi dermed ikke konkludere med at de amerikanske talerne i CANS viser uventet bruk av VÆRE sammenlignet med talerne av eldre norske dialekter i LIA. Resultatene våre skiller seg altså fra Kühls (2018) resultater for dansk, og i neste del sammenligner vi de norske og de danske resultatene.

5 Sammenligning av norsk og dansk

Kühl (2018) sammenlignet amerikadanske data med moderne dansk og konkluderte med at det finnes nokså store forskjeller for bruk av formene *var/blev* sammen med *født, konfirmeret* og *gift*. For å sammenligne Kühns resultater med de norske resultatene tar vi i denne delen kun med preteritumsformene *var/ble* sammen med *født, konfirmert* og *gift* fra det norske datamaterialet, ettersom det bare var preteritumsformene som ble undersøkt i den danske studien. Vi supplerer også sammenligninga med tall fra noen preliminære søk i Nordisk dialektkorpus (v. 4.0, heretter NDK, Johannessen m.fl. 2009), som inneholder opptak med moderne norske dialekter. Selv om de absolute forekomstene av søkeordene i NDK riktignok er nokså små, gir dette oss et hint om forholdene i moderne norsk og et bedre sammenligningsgrunnlag med de danske dataene.

Kvantitative data fra de fem korpusene er sammenfattet i tabell 2 på neste side. Data fra CoNAmDa og LANCHART er fra Kühl (2018, 66).

Som det framgår av tabellen, finnes det nokså store (kvantitative) forskjeller mellom amerikadansk og danmarksdansk, mens forskjellene mellom amerikansk og eldre norsk talt i Norge ikke kan sies å være særlig store (jf. også 4.3). Det er interessant å legge merke til at det spesielt er moderne dansk som skiller seg ut med et diametralt annerledes bruksmønster. Her er det gjennomgående verbet *blev* som dominerer over *var* i kombinasjon med de undersøkte predikatene. Tallene for moderne dansk ligner heller ikke mønsteret for moderne norsk. For moderne norsk er det således en nokså ensartet og lik distribusjon mellom *var* og *ble* på tvers av de tre predikatene *født, kon-*

	Amerika- norsk CANS	Eldre norsk LIA	Moderne norsk NDK	Amerika- dansk CoNAmDa	Moderne dansk LANCHART
<i>var født</i>	96% (N=574)	75% (N=189)	52% (N=73)	93% (N=264)	29,4% (N=93)
<i>ble født</i>	4% (N=25)	25% (N=63)	48% (N=67)	7% (N=20)	70,6% (N=223)
<i>var konfirmert</i>	70% (N=44)	57% (N=65)	56% (N=14)	47% (N=28)	1,4% (N=1)
<i>ble konfirmert</i>	30% (N=19)	43% (N=49)	44% (N=11)	53% (N=34)	98,6% (N=73)
<i>var gift</i>	70% (N=173)	54% (N=232)	50% (N=26)	25,4% (N=83)	21,9% (N=89)
<i>ble gift</i>	30% (N=75)	46% (N=195)	50% (N=26)	74,6% (N=244)	78,1% (N=317)

Tabell 2. Sammenligning av frekvensen av *var/ble* + partisipp i norsk og dansk.

firmert og *gift*. På denne måten skiller resultatene for moderne norsk seg fra de to andre norske datasettene (jf. tabell 2).

I den danske studien gjennomførte Kühl også kvalitative sammenligninger og argumenterte for at amerikadansk og danmarksdansk i noen tilfeller har utviklet ulike preferanser (*var/blev født*), mens det i andre tilfeller har skjedd semantisk-grammatiske endringer (*var/blev + konfirmeret/gift*). Også her skiller de norske resultatene seg fra de danske, ettersom både *VÆRE* og *BLI* blir brukt i lignende kontekster med alle tre predikater i amerikansk og norgensk. For predikatet *født* ser *VÆRE* ut til å være det mest naturlige valget i norsk.

6 Generell diskusjon og konklusjon

Vi har tatt for oss hypotesen om at talere av amerikansk bruker *VÆRE* + *født/konfirmert/gift* i kontekster der man i norgensk ville forvente *BLI*. I den kvantitative delen av analysen så vi at det er noe høyere bruk

av VÆRE i CANS, korpuset for amerikanorsk, enn i LIA, korpuset for eldre norsk i Norge, men forskjellene er små. I den kvalitative delen av analysen så vi at talerne i CANS og LIA ser ut til å bruke VÆRE i lignende kontekster. Dermed kan vi ikke påvise uventet bruk av VÆRE i amerikanorsk sammenlignet med eldre norgensorsk på en slik måte at talerne av amerikanorsk bruker VÆRE på bekostning av BLI. Gitt dette resultatet, har vi heller ingen indikasjon på at bruken av VÆRE i amerikanorsk skyldes påvirkning fra engelsk. Amerikanorske former som ved første øyekast kan virke påfallende for moderne talere av norsk, kan like gjerne være nedarvet fra eldre norsk i Norge.

Et forbehold for konklusjonen vår er at vi har sammenlignet de amerikanorske talerne med eldre talere fra hele Norge, mens vi vet at mange av talerne i CANS v.2.0 har talemålet sitt fra dalene på Østlandet (se 4.1). Kanskje finnes det dialektale forskjeller i Norge for bruken av VÆRE og BLI, og kanskje ville slike forskjeller kunne påvirke konklusjonen vår.¹¹ Med avgrensninga vår til predikatene *født*, *konfirmert* og *gift* var datamaterialet for lite til å kunne undersøke dette, men forhåpentligvis vil videre forskning kunne svare på om det finnes dialektale forskjeller i bruken av VÆRE og BLI i norgensorsk mer generelt. Videre ville det være interessant å utforske eventuelle aldersmessige forskjeller og individuell variasjon i valget mellom de to verbene. Slike undersøkelser vil forhåpentligvis også kunne gi oss mer nøyaktige skildringer enn det vi har i dag for arbeidsdelinga mellom VÆRE og BLI og ulike tempusformer av disse i norsk.

Et spesielt interessant resultat i studien vår er at vi ikke gjør de samme funnene som Kühl (2018) og Kühl og Heegård Petersen (2017) gjør i sine studier av dansk i Amerika og Danmark. En viktig forskjell mellom studien av amerikadansk og vår studie av amerikanorsk er imidlertid materialet vi bruker som sammenligningsgrunnlag. Mens det amerikanorske materialet ble sammenlignet med eldre norsk talemål, ble det amerikadanske materialet sammenlignet med

¹¹ Her kan vi igjen trekke inn innspill fra flere norske lingvister som oppfatter at eksemplene vi har sett med VÆRE + *konfirmert* og *gift* klinger spesielt dårlige i urbane østnorske ører. Dette kan passe med at dette talemålet også i mange andre henseender ligger nærmere dansk.

moderne dansk. Det er en stor fordel at vi nå, takket være det nylig ferdigutviklede LIA-korpuset, har mulighet til å sammenligne amerikansk med eldre norske talemål, som ligger tettere opptil det språkstadiet som norsken i Amerika har utviklet seg fra. Det er også interessant at preferansene for VÆRE og BLI ser ut til å være såpass forskjellige i materialet som så langt er undersøkt for moderne noregorsk og danmarksdansk. Studien vår åpner slik opp mange nye dører for videre forskning.

Referanser

- Aarts, Bas. 2014. Get-passive. I *The Oxford Dictionary of English Grammar*. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acref/9780199658237.001.0001.
- Beito, Olav T. 1986. *Nynorsk grammatikk. Lyd- og ordlære*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- CANS – *The Corpus of American Nordic Speech*. <http://tekstlab.uio.no/norskiamerika/english/corpus.html>.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Golden, Anne, Kirsti Mac Donald og Else Ryen. 1998. *Norsk som fremmedspråk: Grammatikk*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimstad, Maren Berg. 2018. English-origin Verbs in American Norwegian : A Morphosyntactic Analysis of Mixed Verbs. Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.
- Hasselmo, Nils. 2005. History of the Scandinavian emigrant languages. I *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages 2* (HSK 22.2), redigert av Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Håkon Jahr, Allan Karer, Hans-Peter Naumann og Ulf Teleman, 2127–2141. Berlin: de Gruyter.
- Johannessen, Janne Bondi. 2015. The Corpus of American Norwegian Speech (CANS). I *Proceedings of the 20th Nordic Conference of Computational Linguistics*, NODALIDA 2015, 11.-13.

- mai, 2015, Vilnius, Litauen. NEALT Proceedings Series 23, redigert av Béata Megyesi, 297–300.
- Johannessen, Janne Bondi og Joseph C. Salmons. 2012. Innledning. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 30 (2), 139–148.
- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli og Øystein Alexander Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Corpus - an Advanced Research Tool. I *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics*, NODALIDA 2009, 14.-16. mai, Odense, Danmark. NEALT Proceedings Series 4, redigert av Kristiina Jokinen og Eckhard Bick, 73–80.
- Kulbrandstad, Lars Anders og Torodd Kinn. 2016. *Språkets mønstre*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kühl, Karoline. 2018. Constructional Change Based on Cross-linguistic Analogy Building in North American Danish. I *Selected Proceedings of the 8th Workshop on Immigrant Languages in the Americas* (WILA 8), redigert av Jan Heegård Petersen og Karoline Kühl, 63–70. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.
- Kühl, Karoline og Jan Heegård Petersen. 2017. Var de gift eller blev de gift? Om biografiske overgangsprædikater i amerikadansk. I *16. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, redigert av Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Kathrine Thisted Petersen, 231–245. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Larsson, Ida, Sofia Tingsell og Maia Andréasson. 2015. Variation and Change in American Swedish. I *Germanic heritage languages in North America. Acquisition, attrition and change*, redigert av Janne Bondi Johannessen og Joseph C. Salmons, 359–388. Amsterdam: Benjamins. <https://doi.org/10.1075/silv.18.16lar>.
- LIA norsk – korpus av eldre dialektopptak*. <https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/talespraksakorpus/lia/>.
- Lie, Svein. 2003. *Innføring i norsk syntaks*. (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lykke, Alexander K. 2020. Variation and Change in the Tense Morphology of Heritage Norwegian in North America. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.

NDK – Nordisk dialektkorpus. <http://tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>.

Vangnes, Øystein Alexander og Marit Westergaard. 2021. *Ka LIA fortæll? Eit gjensyn med kv-spørsmål i norske dialektar*. I denne boka, 155–178.

Aasen, Ivar. [1864]1965. *Norsk Grammatik*. Oslo: Universitetsforlaget.

English summary

The paper investigates the use of the verbs *VÆRE* 'be' and *BLI* 'become' with the predicates *født* 'born', *konfirmert* 'confirmed' and *gift* 'married' in American heritage Norwegian compared to homeland Norwegian. In the Scandinavian languages, *VÆRE* 'be' is typically used with stative readings, whereas *BLI* 'become' is typically used with eventive readings. However, previous studies of American Danish (Kühl 2018, Kühl og Heegård Petersen 2017) have found that *VÆRE* 'be' has to some extent taken over for *BLI* 'become' with these predicates, a change which is argued to be due to contact with English. We investigated whether a similar development has occurred in American Norwegian, comparing data from the Corpus of American Norwegian Speech (CANS) and the LIA corpus of Older Norwegian dialects. Somewhat surprisingly, we find that we cannot establish a similar development in American Norwegian, the reason being that the distribution of *VÆRE* 'be' and *BLI* 'become' in American Norwegian actually turns out to be quite similar to the distribution of *VÆRE* 'be' and *BLI* 'become' in older Norwegian in Norway (LIA). The latter in turn is different from what we expected based on existing descriptions of Norwegian, and also different than in Danish. Thus, we cannot conclude that speakers of American Norwegian use *VÆRE* 'be' in contexts where speakers of homeland Norwegian would have used *BLI* 'become'.

Ragnhild Eik
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU
ragnhild.eik@ntnu.no

Anu Laanemets
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
anu.laanemets@iln.uio.no